Michael Hansen (1956-2000) in memoriam

Det var höst och regnet strilade ner över ett osedvanligt jämngrått Köpenhamn. En eftermiddag - jag tror det var kring 1995 - hade jag tagit flygbåten över sundet, åkt buss 43 upp till Universitetsparken 15 där Michael inväntade min ankomst. Efter det sedvanliga "hygge-snakket", under vilket senaste tidens fynd hade ventilerats, vidtog några timmars arbete i biblioteket där han visade mig till rätta. Under åren hade vi ömsesidigt hjälpt varandra med sök efter olika svåråtkomliga referenser. Michael arbetade på en större katalog över världens Hydrophiloidea (vattenbaggar) och hade bl.a. nosat igenom den utländska litteraturen i mitt privatbibliotek på jakt efter sådant som inte fanns i Köpenhamn. Själv jagade jag litteratur om ptiliider. Så där höll vi på resten av dagen varefter vi tog bussen bort mot Dalføret där Michael bodde. Nu stod vi i hans ungkarlslya vid det bruna matsalsbordet. På ett vitt papper skissade han ivrigt på ett preliminärt släktskapsträd över Staphylinoidea (kortvingesläktingar). Med en tänd cigarett i ena näven och pennan i den andra visade han med ett brett grin att hydraenidernas närmaste släktingar måste vara Ptiliidae (fjädervingar) och inte vattenbaggar som ofta varit den vanliga uppfattningen. Jag höll med. Michael ville dock veta vad jag närmare ansåg om problemet. Under hans hummande bifall samt en och annan invändning radade jag upp de morfologiska argument som talade för saken. Under tiden sneglade jag bort mot bäddsoffan i rummet intill. Denna beramade soffa hade härbärgerat mången strandsatt "billesamler" över natten. Där skulle jag själv sova.

Michael förflyttade sig nu bort mot Victor Hansens gamla insektsskåp. Trots rejäl övervikt var han förbluffande smidig, och jag förundrade mig över hur dessa kraftiga fingrar med sådan elegans kunde hantera även de minsta baggar. Generöst dukade han upp ett litet bord av finesser - arter som inte fanns i Sverige men som tagits i Danmark. Jag fick peka och ta vad jag ville! Liten julafton alltså. Strax började han rota under sängen. Fram kom de mest underbara akvareller av olika skalbaggar, perfekt återgivna och med utsökt känsla. Länge betraktade jag dem. Artisteriet bakom penselföring och komposition speglade i mycket den kärlek och vetenskapliga omsorg Michael hyste för objekten. Det slog mig då att detta måste vara Michaels credo i livet: en djup passion för vetenskapen med ande och logik i skön förening.

Michael föddes i Köpenhamn 1956. Sina första lärospån inom koleopterologin gjorde han redan som 13-årig skolgosse, uppbackad av sina föräldrar. I den danske nestorn Victor Hansen, som han f.ö. inte var släkt med, fick han strax en mentor som sannolikt kom att prägla hans utveckling på flera sätt. Med den då över åttioårige Victor gjorde tonåringen flera exkursioner, och kanske var det också han som initierade intresset för vattenbaggarnas grupp. År 1978 gav Michael ut det första i raden av arbeten om danska vattenbaggar vilket 1986 kröntes av gruppens behandling i serien "Fauna Entomologica Scandinavica", ett digert arbete för en cand. scient.-examen. Denna fylliga och vetenskapligt meriterande bok var dock bara början på hans vetenskaplig bana. Stöttad av bl.a. Carlsbergsfonden drog Michael igång ett betydligt större projekt, och bara fem år senare kunde han inför en förstummad expertis presentera en 400-sidig, komplett behandling av världens alla hydrophiloid- och hydraenidsläkten, sammanlagt över 150, de flesta tillika artistiskt avbildade i blyerts. En ny underfamilj och sju nya tribi beskrevs. Dessutom exkluderade Michael på goda grunder hydraenider och histerider från överfamiljen. En del av detta Ph.D.-arbete utfördes i Canberra, Australien under överinseende av J. F. Lawrence. Michael hade nu visat lejonklon och definitivt tagit en plats bland de ledande skalbaggstaxonomerna. Men mer skulle följa.

Ett av många problem inom skalbaggssystematiken gällde länge placering och släktskapsförhållanden inom den sfär av polyfaga skalbaggar som omfattar vattenbaggar, kortvingar och deras närstående. År 1997 presenterade Michael (som prov för doktorsgraden) i ett nytt, digert arbete en ingående analys av gruppen som överraskande visade att även bladhorningar (Scarabaeoidea) troligen hörde dit. Arbetet - som vanligt

välstrukturerat och illustrerat - avvek därmed från flera kollegers uppfattning och anslöt närmast till Crowson's bilinjära uppdelning av Polyphaga. Michael underströk även åtskillnaden av hydrophiloider och histeroider, betraktade kortvingesläktingarna som systergrupp till de tre föregående, inkluderade klubbhornsbaggar bland kortvingar men behöll Scaphidiidae som en egen familj. I allt vittnade arbetet om en vilja att både gå på djupet och skapa översikt, frammanat i en lätt konservativ anda men ändå med ett annorlunda, spännande och - troligen - bestående resultat. Detta arbete finns f.ö. lättillgängligt beskrivet i det inledande kapitlet av den danska skalbaggskatalog som Michael gav ut 1996, och som är det i särklass bästa som skrivits på ett skandinaviskt språk om den högre skalbaggssystematiken.

Michaels effektiva arbetssätt, höga produktionstakt och stora beslutsamhet kontrasterade på ett härligt sätt mot hans ibland närmast letargiska uppenbarelse. För någon som inte kände Michael torde det ha framstått som närmast ofattbart att han, utöver ovan nämnda tegelstenar, dessutom hann utge två voluminösa kataloger över världens hydraenider (1998) resp. hydrophiloider (1999), tillsammans omfattande ca 550 sidor. Med dem lade han två tunga taxonomiska fundament som för lång tid framöver skapar översikt, ordning och reda inom två snåriga och artrika grupper.

Michael närmade sig vetenskapen med en nykter och lite försiktig stil. Denna konservatism var ett utslag av hans utpräglade sinne för ordning i kombination med en unik överblick och djup kännedom om en otroligt mångformig djurgrupp. Han var väl skickad att tränga in i en taxonomisk snårskog där hans analytiska förmåga kunde fira triumfer. Michael bringade ordning där många tidigare skådat kaos, men han visste också att vägen framåt var fylld med fällor och valde därför att skynda långsamt. Även om hans metod således mindre förslog till revolutionärt nytänkande betydde hans insats ett stort steg framåt och att man för första gången fick ett hållbart taxonomiskt fundament att arbeta vidare utifrån. Därmed bidrog han med en viktig pusselbit till rekonstruktionen av en av de mest svårbemästrade organismgrupperna på jorden.

För många svenska koleopterologer var Michael kanske mest känd som den entusiastiske och kunnige faunisten och samlaren, som punktligt under många år summerade årets nyfynd i Entomologiske Meddelelser. Michael blev snabbt den inspirerande motor som ständigt drev hans fælleskamrater mot nya landvinningar, och vars entusiasm skönjdes långt utanför landets gränser. Som moderator höll han en ganska låg profil, vilket uppmuntrade till snabba framsteg bland de många talanger som efterhand framträdde och som han inspirerade och ivrigt stödde.

År 1999 blev Michael vald till ordförande i Entomologisk Forening. Hans breda kunskaper och förankring i entomologins olika världar gjorde honom till en sällsynt lämplig kandidat, och dansk (och nordisk) koleopterologi gick en blomstrande tid till mötes. Denna tillförsikt bröts dock tragiskt när Michael Hansen avled i en svår hjärtinfarkt den 26 november 2000.

Tragiken kring Michaels frånfälle är inte bara personlig utan rör även hela vår vetenskapsgrens framtid. En sådan smal gren som systematisk och faunistisk entomologi blir alltmer utsatt i ett hårdnande utbildningsklimat, och behöver därför frontfigurer med hög profil, både som inspiratörer, talesmän och forskare. Michaels kunnande och kapacitet påminde inte så lite om tidigare generationers giganter på området, och sådana är av nöd sällsynta, inte minst i vårt lilla hörn av världen.

Men nu är Michael borta. Bäddsoffan på Dalføret är sedan länge bortstädad, och höstregnen gör ånyo sitt inträde. Men kvar i minnet dröjer bilden av en i alla avseenden stor vetenskapsman, vänsäll och pålitlig kamrat, som alltid var redo för en stunds "hyggeligt billesnack".

Mikael Sörensson

* För förteckning över Michael Hansens publikationer, se t.ex. M. Jäch's nekrolog i Koleopterologische Rundschau 71:233-236 (2001) och kommande artikel i Entomologiske Meddelelser. Se även N. P. Kristensens nekrolog i Dansk Naturhistorisk Forenings Årsskrift 11 (2000/01). Stort tack till N. P. Kristensen och H. Bang Madsen för hjälp och information!